Aan de Vlaamse Regering, t.a.v. de heer Matthias Diependaele, minister-president, en mevrouw Caroline Gennez, Vlaams minister van Welzijn, Armoedebestrijding, Cultuur en Gelijke Kansen, en aan de leden van de commissie Cultuur van het Vlaams Parlement.

5 november 2026

Wat verdwijnt er als de verbindingen wegvallen?

Een reactie op de cultuurbesparingen van 1 oktober 2026, vanuit het (boven)lokaal kunstenveld.

In december 2025 schreven wij, vanuit de lokale kunstenoverleggen en de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden cultuur, op vraag van de raadgever Kunsten van het Kabinet van Vlaams minister van Welzijn en Armoedebestrijding, Cultuur en Gelijke Kansen Caroline Gennez, de nota 'Voorwaarden voor een dynamisch (boven)lokaal kunstenveld'. Het is een inspiratietekst die bestaat uit een analyse en vijf beleidslijnen om het kunstenveld lokaal en bovenlokaal te versterken. Wij schreven die tekst vanuit onze dichte connectie met lokale kunstenaars en organisaties, met de bedoeling om het kabinet te voeden bij het nemen van beslissingen.

Tien maanden later beslist datzelfde kabinet om 47 miljoen euro te besparen op het beleidsdomein Cultuur: op archieven, op erfgoedcellen, op IGS'en, op de bovenlokale cultuurwerking, op bovenlokale musea en op sociaal-cultureel werk. De besparingen treffen vrijwel elke laag die onze nota aanwees als de voedingsbodem van het kunstenveld.

Onze nota vertrok van een eenvoudig inzicht: complexe uitdagingen zoals talentontwikkeling en spreiding zijn niet op te lossen door individuele organisaties. Wat een veld sterk maakt, zijn niet de organisaties op zich, maar de verbindingen tussen hen: de samenwerkingen, de gedeelde praktijken, de doorstroming van artiesten, makers en de connectie met publiek. Wie in dat weefsel een rol opneemt, draagt een ketenverantwoordelijkheid: wat elders in het netwerk gebeurt, bepaalt wat hier mogelijk is. De regie van dat netwerk hoeft niet bij één organisatie te liggen. Ze kan beter toevertrouwd worden aan een structuur die net die verbinding zelf bewaakt, zoals de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Dat is precies wat deze besparingen ontmantelen. Het Kunstendecreet, dat organisaties en kunstenaars ondersteunt, blijft voorlopig overeind. Het Bovenlokale Cultuurdecreet, de erfgoedcellen, de IGS'en cultuur en het Gemeentefonds, de kanalen die het veld met elkaar verbinden, leveren zwaar in.

De gevolgen zijn concreet.

De IGS'en kregen hun beslissing niet. Op 1 oktober zouden de IGS'en normaal gezien nieuws krijgen over de erkenningsronde. In de plaats daarvan werd die dag het nieuws van de besparing aangekondigd — op hetzelfde moment en in hetzelfde decreet.

Vierentwintig regio's hebben een aanvraag ingediend om een IGS cultuur op te starten of verder te zetten. Die 24 aanvragen zijn een mengeling van bestaande regio's, uitbreidingen van bestaande regio's en 6 nieuwe regio's. Samen vertegenwoordigen ze 231 gemeenten en bereiken ze 5,5 miljoen inwoners. Stel je voor: als alle aangevraagde IGS'en hadden kunnen starten, zou 81 procent van de Vlaamse gemeenten betrokken zijn bij een IGS, en zouden zij samen 80 procent van de Vlaamse bevolking vertegenwoordigen. Daarmee had een belangrijke stap kunnen worden gezet naar een betere cultuurspreiding, een hardnekkig knelpunt in het Vlaamse cultuurbeleid.

Het gaat hier om een partnerschap tussen Vlaanderen en de lokale besturen. Tegenover de Vlaamse inzet staat een cofinanciering van de lokale besturen van ongeveer 20.682.000 euro. Die lokale middelen liggen klaar, maar de regio's weten vandaag niet of ze kunnen starten, en met welk budget. Doordat de besparing de Vlaamse inbreng raakt, staat naar schatting ook dertig procent van die 20,7 miljoen euro lokale cofinanciering onder druk. Onzekerheid aan de ene kant, en een half dozijn regio's dat zijn startmoment ziet verdwijnen aan de andere.

De bovenlokale projectsubsidies verdwijnen. Het budget voor die subsidielijn wordt, na eerdere besparingen van 2,5 miljoen euro, hoogstwaarschijnlijk geschrapt. Voor veel organisaties zijn die projectsubsidies een springplank naar een structurele werking binnen het Kunstendecreet, en ze maken experimentele samenwerkingen met grote partners mogelijk — daar haalt de hele sector zuurstof uit. Nog belangrijker: voor organisaties die door hun innovatieve werking in geen enkel decreet passen, is deze subsidielijn een levenslijn. Juist die organisaties vormen de voedingsbodem waar nieuwe makers en collectieven hun eerste stappen zetten. Als ze verdwijnen, valt dat misschien niet meteen op, maar de gevolgen voor de makers en voor het hele veld zijn groot.

Erfgoed: de besparing wordt vastgeklikt. Zevenentwintig bovenlokale musea moeten dertig procent van hun werkingsmiddelen inleveren. Bovenlokale en landelijke archieven verliezen de helft, en de landelijke erfgoedbibliotheken raken al hun middelen kwijt. Hun beleidsperiode loopt nog tot 2028. Ze moeten nu dus halverwege hun plannen drastisch inperken of volledig omgooien, en sommigen dreigen te verdwijnen.

De situatie van de erfgoedcellen is niet anders, en op een bepaalde manier nog zorgwekkender. Zij starten met hun nieuwe werkingsperiode van zes jaar op 1 januari 2027. Zij dreigen voor zes jaar lang gekortwiekt te worden, vleugellam gemaakt aan een verlaagd budget.

Bovendien zijn sommige van deze organisaties, zoals de archieven die de helft van hun middelen moeten inleveren, voor hun werkingsmiddelen vrijwel volledig afhankelijk van de Vlaamse overheid. Er is geen lokaal vangnet dat dit opvangt, en dus ook geen alternatieve financiering om op terug te vallen.

En dat lokale vangnet staat zelf onder druk. De groeivoet van het Gemeentefonds — sinds 2004 elk jaar 3,5 procent — wordt verlaagd naar 1 procent in 2027, 1,25 procent in 2028 en 2 procent in 2029. De bedragen blijven dus stijgen, maar minder snel dan voorzien. De VVSG becijfert dat de Vlaamse steden en gemeenten samen ongeveer een miljard euro minder ontvangen over de periode 2027-2031 dan waarop zij bij de opmaak van hun meerjarenplannen rekenden. Voor Gent alleen al gaat het om 42 miljoen euro per jaar, en de totale extra besparingsopdracht loopt er op tot 65 miljoen euro per jaar. Onze nota stelde vast dat lokale besturen een groeiende verantwoordelijkheid dragen voor infrastructuur, talentontwikkeling en publiekswerking, zonder dat hun middelen in verhouding toenamen — steeds meer opdracht met steeds minder middelen. Met die miljard minder neemt de druk op de lokale medefinanciering van erfgoedorganisaties, erfgoedcellen, de kunstensector en makers tegelijk toe. Wat daarmee verdwijnt, zijn precies de plekken waar jonge makers hun eerste stappen zetten: de ateliers, repetitieruimtes en presentatiemomenten dicht bij huis. Wie geen weg naar de stad of het buitenland vindt, verliest dan zijn enige opstap.

Brussel. De besparingen op het bovenlokaal cultuurbeleid treffen ook Brussel hard. Doordat de budgetten voor bibliotheken en cultuurbeleidscoördinatoren in de 19 gemeenten met dertig procent krimpen, komt een kwarteeuw aan opgebouwde Vlaamse culturele aanwezigheid in de hoofdstad onder druk te staan.

Sociaal-cultureel werk: een democratische kwestie. Bij de besparingen binnen het sociaal-cultureel volwassenenwerk gaat het om meer dan een begrotingsoefening. Het is een ideologische inzet tegen een kritisch middenveld — een middenveld dat deze regering liever ziet zwijgen. Dat is geen veronderstelling: bij de vorige toekenningsronde, die meermaals werd uitgesteld, werden de adviezen van de onafhankelijke beoordelingscommissies bijna integraal naast zich neergelegd. Er werd toen al 3,5 miljoen euro bespaard. Nu komt daar nog een bijkomende besparing van 6,1 miljoen euro bovenop. Al vijftien jaar wordt er structureel bespaard op deze sector.

Het sociaal-cultureel werk is de sector bij uitstek waarin honderdduizenden vrijwilligers actief zijn, waar mensen samenkomen rond mentaal welzijn, rond gevoelige thema's, rond wat hen verbindt. Het is precies de laag waar onze nota op steunt wanneer ze spreekt over de lokale humuslaag: de laag van verenigingen, buurtinitiatieven en sociaal-culturele praktijken waarin professionele en amateurpraktijken elkaar ontmoeten, netwerken delen en infrastructuren gebruiken.

Verzwak die laag, en de verbindingen waarvan onze nota zegt dat ze het veld dragen, verdwijnen mee. Cult! verwoordt het scherp: verzwak het sociaal-cultureel werk, *“dan fnuik je het hele culturele leven”*. Dat is de kern van onze bezorgdheid: het Kunstendecreet is gespaard, maar de sector die er de humus onder legt, is het kind van de rekening.

Wat hier op het spel staat, is groter dan de culturele sector alleen. Een middenveld is de infrastructuur van een weerbare democratie. Wie dat middenveld uitholt, zaait niet alleen verarming in het culturele leven, maar verzwakt ook het weefsel waarmee een samenleving zich tegen reactionaire krachten verweert. Dat is een politieke keuze, en ze verdient een publiek debat in plaats van een begrotingslijn.

Het onevenredige aandeel

Na deze besparingsronde is cultuur goed voor 0,72 procent van de Vlaamse begroting. Het levert 2,5 procent van de vandaag aangekondigde besparingen. Dat is geen evenredige bijdrage; het is een onevenredige greep op een kleine sector die een hoop maatschappelijke waarde draagt.

De minister stelt dat de focus bij de lokale overheden ligt en dat Vlaanderen daar “iets extra” deed. Die redenering klopt niet. Bij de ontmanteling van de provincies zijn de middelen naar Vlaanderen verschoven, en Vlaanderen beloofde om dat onder meer via het bovenlokale cultuurdecreet op te vangen. Het was dus geen “extra”: men verving iets, en kreeg daar ook budget voor. Dat budget verdwijnt nu, maar de opdracht blijft. Daarbovenop moeten de lokale overheden ook nog eens een miljard extra besparen.

De rangorde die niet wordt verantwoord

Er zit nog een laag onder deze cijfers. De regering motiveert de ingrepen door te stellen dat ze middelen concentreert waar die de grootste impact hebben. Dat klinkt als een technische keuze, maar het is er geen. Door te bepalen wat gespaard blijft en wat wordt gekort, brengt de regering een rangorde aan tussen cultuurvormen — makers, instellingen, participatie-initiatieven, erfgoedwerking — die ze zelf niet verantwoordt.

Die rangorde houdt geen stand. Een kunstenveld is geen stapel losse organisaties waarin je naar believen de bovenste lagen houdt en de onderste wegneemt. Het is een netwerk, waarin elke praktijk steunt op podia, archieven, collecties, publiekswerking, verenigingen, vormingsinitiatieven en kenniscentra.

Wie de verbindingen schrapt, kan niet tegelijk beweren dat de knooppunten zwaarder wegen. Je houdt dan organisaties over die op elkaar aangewezen zijn, zonder de kanalen om dat waar te maken.

Bovendien is de sector niet alleen met percentages gekortwiekt. Sinds begin de jaren 2010 volgen besparingen, hervormingen, verschuivingen van bevoegdheden en periodes van onvolledige indexering elkaar op. Die indexering is zelf een stille besparing: ze verschijnt in geen enkel besparingspercentage, maar ze raakt elke organisatie, elk jaar opnieuw. De werkelijke teruggang is daardoor groter dan de cijfers doen vermoeden.

Wat wij vragen

1. Draai de besparingen terug en herstel de verbindingslaag. De IGS'en cultuur, de erfgoedcellen, de bovenlokale cultuurwerking en het sociaal-cultureel werk kunnen niet worden weggelaten. Ze zijn de functies die organisaties in ketenverantwoordelijkheid met elkaar verbinden, en die belangrijk zijn voor het waarborgen van een gezonde democratie. Wie de knooppunten financiert en de verbindingen schrapt, houdt organisaties over die op elkaar aangewezen zijn zonder de kanalen om dat waar te maken.

2. Koppel de besparing aan een helder kader. Onze nota vroeg een duidelijke rolverdeling tussen het Vlaamse, het bovenlokale en het lokale niveau. De huidige beslissing doet het omgekeerde: middelen verdwijnen zonder dat de verantwoordelijkheden worden herschikt. Dat is geen hervorming, dat is het doorschuiven van de hete aardappel naar een ander bevoegdheidsniveau.

3. Verreken de dubbele impact. Besparingen op Vlaamse en bovenlokale middelen mogen niet samenvallen met een verlaging van het Gemeentefonds dat dezelfde organisaties lokaal financiert. Wie beide doet, bespaart twee keer op één plek.

4. Behoud de continuïteit binnen lopende beleidsperiodes. Collectiebeherende organisaties (bovenlokale musea, archieven, erfgoedbibliotheken) en dienstverlenende organisaties (erfgoedcellen, landelijke dienstverleners) verliezen dertig, vijftig tot honderd procent van hun middelen, terwijl hun periode nog tot eind 2028 loopt. Wie plannen maakte op basis van toegezegde middelen, moet daarop kunnen rekenen. Dit valt ook niet te rijmen met de strategische visienota van de minister zelf. Hoe kunnen organisaties hun plannen waarmaken, als er zo hard wordt gesnoeid in het veld dat die plannen moet realiseren?

5. Erken de opeenstapeling in het sociaal-cultureel werk. Een besparing van 7,3 procent volgt op 4,3 procent, die volgt op een reeks eerdere kortingen. Wie een sector vijftien jaar laat inleveren en dan opnieuw bespaart, moet uitleggen waar de grens ligt — en waarom die nog niet bereikt is.

6. Bescherm het sociaal-cultureel werk tegen een politiek spel. Een kritisch middenveld is essentieel voor een democratie. Het hoort niet stelselmatig te worden uitgehold omdat de adviezen van een onafhankelijke commissie niet uitkomen.

Wat er verdwijnt

De echte vraag is niet wat een erfgoedvereniging, een cultuurhuis of een sociaal-culturele organisatie kost. De vraag is wat er gebeurt wanneer ze verdwijnen. Wanneer vrijwilligers afhaken, wanneer erfgoed niet langer wordt beheerd, wanneer gemeenschappen minder plekken hebben om samen te komen, wanneer jonge makers minder kansen krijgen.

Dat verlies zie je niet meteen in een tabel. Je ziet het enkele jaren later in de kwaliteit van onze leefomgeving, in het vertrouwen tussen mensen, en uiteindelijk ook in onze economische slagkracht.

Vertrouwen, verbondenheid en identiteit zijn trage investeringen. Ze vragen jaren om op te bouwen en kunnen verrassend snel worden afgebouwd.

Wij geloven nog altijd wat we in december 2025 schreven: het kunstenveld is geen verzameling organisaties, maar een netwerk. Dat netwerk wordt niet versterkt door de knooppunten te sparen en de verbindingen te schrappen. De besparingen van 1 oktober 2026 doen precies dat — en ze raken daarbij ook de humuslaag van vrijwilligers, verenigingen en cultuurwerkers waarop dat netwerk rust.

Wij vragen een koers die het geheel samenhangend houdt — en die begint bij de verbindingslaag.

De lokale kunsten- en cultuuroverleggen

AKO (Antwerps Kunstenoverleg, BCO (Brugs Cultuur Overleg), CNoL (CultuurNetwerk Leuven), COO (Cultuuroverleg Oostende), GKO (Gents Kunstenoverleg), KKO (Kortrijks Kunstenoverleg), LIKO (Limburgs Kunstenoverleg), MKO (Mechels Kunstenoverleg) en RABKO (Brussels Kunstenoverleg)